

Materials on the Phonetics of the Iron Dialect of the Ossetic Language from the Dialects of the Eastern Branch of the Iranian Languages (Case Study Based on Russian Sources)

Shahram Nabati^{1*}
Maryam Shafaghi²
Veronika Tambieva Dzhahova³

Abstract

Uiiigg mms ff "Al" / "Ass,, tttt rre a tttttt tc fir m ff "A.y", tttt tee Ossetes, indicates that they are speakers of "Iron dialect". The Ossetic language belongs to the Iranian group of Indo-European languages. The current written form of the Ossetic language with the Cyrillic alphabet dates back to 1844, and was founded by A.M. Shegren, and later V.F. Miller, completed it. The basis of entering the field of linguistic research about Ossetic is being familiar with this language and learning the correct way to read it. Therefore, in this study, we intend to make familiar Iranian readers and linguists with the vowels and consonants and phonetic system of the Ossetic. In this direction, issues such as voicelessness, metathesis, place of stress etc. have also been considered by the authors. The purpose of this study is to provide a platform for further research in the Ossetic language as a branch of Iranian languages. In the present work, Russian has become a tool for Iranian linguists to know about the linguistic research done about Ossetic language. The results showed that the alphabetic system and phonetic signs of the Ossetic can be very different compared to the phonetic system of other languages.

Keywords: Phonetics, Dialectology, Ossetic language, Iron dialect, Cyrillic alphabet.

Extended abstract

1. Introduction

The purpose of this study is to provide a basis for familiarizing Iranian linguists with the phonetic system of the Ossetic language. The results of similar researches in the Russian Federation have been the beginning of the compilation

* 1. Assistant Professor, Russian Language, University of Guilan, Rasht, Iran. (**Corresponding Author: shnabati@guilan.ac.ir**)

2. Associate Professor, Russian Language, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. (shafaghi@atu.ac.ir)

3. Professor of Philology, Kosta Khetagurov State University, Vladikavkaz, North Ossetia, Russia. (tamni69@mail.ru)

of educational materials for schools and universities. Despite the fact that Ossetic language is still alive, there is no remarkable work on Ossetic language in Persian. From this point of view, the results of the present study and similar researches can help to record scientific research materials of the Ossetic language in Persian.

2. Theoretical framework

The theory of the relation of the Ossetes to the Alans emerged between the 18th and 19th centuries. This theory has been endorsed by both Western European scholars and nineteenth- and first-quarter-twentieth-century Russian scholars. The people referred to as "Os" in Georgian sources are called "Alans" by the Greeks, Byzantine Romans, Arabs and Persians. The Alans mingled with the local tribes in the North Caucasus, and the "Ossetes" emerged from here. Ossetic is the language of the tribes of Central and Southern Asia, as well as the famous tribes in ancient history: the Scythians, Sarmatians, Alans, and so on. This language has genetic continuity in Scythians, Sarmatian, and Alan languages. Ossetic is a languages with a young history in writing. Since 1938, the Cyrillic alphabet has been used in North Ossetia, and the Georgian alphabet in South Ossetia for writing Ossetic. This was influenced by the political issues of North Ossetia and South Ossetia's placement in the Russian Federation and Georgia, respectively. The number of speakers of the Ossetic language is about 700,000, and this confirms that this language is not an "Extinct" language. In terms of internal structure, the Ossetic dialects are divided into two groups, Iron and Digorian: Digorian is spoken in the western part of North Ossetia and in Kabardino-Balkaria. The Iron dialect is one of the dialects of the Ossetic ethnic group. Most of the people of North Ossetia (most of Ossetia) as well as the valleys of Kurtat, Tagaur and Alagir speak that dialect. In the Iron dialect of North Ossetia, the number of words adapted from the Georgian language, and in North Ossetia the number of words adapted from the Russian language is high.

3. Research method

This research has been done by using the works of Ossetic linguists written in Russian. These works cover issues such as the etymology, the writing system, the phonetic system, and the auditory phonetic system of the Ossetic language. While selecting the sample words for the phonetic description of the Ossetic language, an effort has been made to select as many words as possible, equal or similar to Persian words in the semantic system. The purpose of such a selection is to address some of the similar words in the Ossetic and Persian languages in the context of this research, which of course does not apply in all cases. Also, since the first and second authors of this research are Iranian and not fluent in the Ossetic language, to avoid possible errors, the same linguistic examples have been used that have been mentioned in the linguistic researches of the Ossetic scientists.

This research is presented in two parts: in the first part, we deal with the phonetic system of Cyrillic letters in the Ossetic language that will be understood by everyone - anyone who is unfamiliar with the Ossetic language, and in the second part (final part), we present some cases of voicelessness, metathesis and the place of stress, for familiarity.

The collaboration of Veronika Dzahova, a colleague of the North Ossetian State University after Kosta Khatagorov, as an Ossetic speaker and a researcher fluent in the phonetic system of the Ossetic language, has helped the authors of this article to find correct interpretations of the phonetic system of this language.

4. Results & Discussion

In this study, the following phonetics features were identified in the Iron dialect of Ossetic:

Vowels are divided into two main groups: long and stressed or short.

The phonetic difference between vowel /æ/ and vowel /a/ is that the latter is long and stressed, and the former is short and without stress.

The letter ы [ə] in the Ossetic alphabet is distinct from the sound it has in Russian; it is a short vowel that is produced when the tongue and lips are inactive.

The letter y consists of two phonemes, vowel [u] and consonantal [w]. This letter becomes consonant while it is placed next to other vowels.

The letters ц [ʃ] and з [ʒ] have different forms of reading from the Cyrillic alphabet.

These letters are generally the distinguishing feature of the various Ossetic dialects.

There is no affricate дж [j] in the Cyrillic alphabet. This letter is pronounced similar to the phoneme /j/ in English.

The consonant дз refers to phoneme [z].

ц [tse] does not appear as an affricate in the Ossetic language in all cases: it can be read as the phonemes c [c] and [s].

The role of the symbol ъ in the Cyrillic alphabet in the Ossetic language is different and distinctive: this letter in the same role that occurs in the Russian language is seen only in those words that are adapted from the Russian language. This letter in addition, in combination with some letters represent a new phoneme in the Ossetic phonetic system and they are the following digraphs: гъ [h], къ [kʰ], пъ [pʰ], тъ [tʰ], хъ [q], цъ [čʰ], Чъ [hč].

5. Conclusions & Suggestions

Learning the alphabet of any language is the beginning of research in that language. For this purpose, in this research, an attempt was made to address the basics of entering to research in the Ossetic language, specifically in the field of the Iron dialect - the phonetic system of the Ossetic language and the Cyrillic alphabet used to write the Ossetic language. Also, in order to facilitate the reading of words for Iranian linguists, the International Phonetic Alphabet (IPA) system Along with meanings in Persian was used.

Select Bibliography

- Абаев В. И. 1959. Грамматический очерк осетинского языка. Орджоникидзе: Северо-Осетинское книжное издательство.
- Абаев В. И. 1985. Историко-этимол. гич. ский словарь осетинского языка. Издате. ьство Академии Наук СССР. Москва-Ленинград.
- Абаев В.И. 1949. Осетинский язык и фольклор. Т. 1. М. — ..
- Abolghasemi, M. 1991. Historical Dictionary of the Ossetic Language (1), *Ayandeh Quarterly*, No. 1 to 4: 78-82. [In Persian].
- Дзахова В. Т. 2009. Перцептивные характеристики гласных фонем осетинского (иронского) литературного языка /Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С.Пушкина. Научный журнал. №2 (26). Серия филология. – СПб. – С. 134-140.
- Дзахова В. Т. 2010. Об осетинском ударении [Текст] /В.Т. Дзахова // Вестник РГГУ. Серия «Языкознание / Московский лингвистический журнал». № 9 (52) / 12. – 0,8 п.л.
- Миллер В.Ф. 1962. Язык осетин. М.—Л.: Издательство академии наук СССР, 1962.
- Tavakoli, N. 2010. On the Ossetic language, an overview of the most important common language in the Caucasus. *Aran Quarterly*. 8 (23): 102-114. [In Persian].
- Shafaghi, M. 2020. Confrontation of Translators in Transferring Facts into Russian Translation of the Epic of Narts (Based on the Translation by A. A. Dzantiev, Т.А. Намитсаева), *Critical Studies in Text & Programs of Human Sciences*. 8 (84): 167-186. [In Persian]
- Шёрген А. М. 1844. Осетинская грамматика, с кратким словарем осетинско-росси. ским и . оссийско-осетинским. СПб., (репринтное изд. 2010).

How to cite:

Nabati, Sh., Shafaghi, M. & Tambievna Dzahova, V. 2021. "Materials on the Phonetics of the Iron Dialect of the Ossetic Language from the Dialects of the Eastern Branch of the Iranian Languages (Case Study Based on Russian Sources)". *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 2(12): 289-309. DOI:10.22124/plid.2021.20655.1561

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

موادی در آواشناسی گویش ابرونی زبان آسی از گویش‌های شاخه شرقی زبان‌های ایرانی (مطالعه موردی بر پایه منابع روسی)

زاخووا و بیرونیکا تامبیونا^۳مریم شفقی^۲شهرام نباتی^۱

چکیده

زبان آسی در گروه ایرانی زبان‌های هندواروپایی قرار می‌گیرد. صورت نوشتاری کنونی زبان آسی به کمک الفبای سیریلیک، به سال ۱۸۴۴ برمی‌گردد که آ.م. شگرن بنیانگذار آن بود و در ادامه وف. میلر آن را تکمیل نمود. مبنای ورود به پژوهش‌های زبان‌شناسی زبان آسی، آشنایی و فراگیری خوانش درست این زبان است. از این رو در این پژوهش به آشنا ساختن خوانندگان و زبان‌شناسان ایرانی با واژه‌ها، همخوان‌ها و نظام آوایی زبان آسی پرداخته‌ایم. در این مسیر به مواردی چون بی‌واک‌شدگی، ابدال، محل قرارگیری تکیه و ... نیز توجه شده‌است. هدف از این پژوهش فراهم آوردن بستر پژوهش‌های بعدی در زبان آسی به‌عنوان شاخه‌ای از زبان‌های ایرانی است. در کار حاضر، زبان روسی راهی برای انتقال پژوهش‌های زبانی در زبان آسی برای زبان‌شناسان ایرانی گشته‌است. نتایج نشان داد که نظام الفبایی زبان آسی و نشانه‌های آوایی این زبان می‌تواند در مقایسه با نظام آوایی دیگر زبان‌ها خیلی متفاوت باشد.

واژگان کلیدی: آواشناسی، گویش‌شناسی، زبان آسی، گویش ابرونی، الفبای سیریلیک

-
۱. استادیار زبان روسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. (نویسنده مسؤل)
 shnabati@guilan.ac.ir
۲. دانشیار گروه زبان روسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
 shafaghi@atu.ac.ir
۳. استاد فیلولوژی، دانشگاه دولتی کوستا ختاگروف، ولادی قفقاز، اوستیای شمالی، روسیه.
 tamni69@mail.ru

۱- مقدمه

مبنای تئوری این پژوهش مبتنی است بر آثار زبان‌شناسان آسی به زبان روسی: «خودآموز زبان آسی»، نوشته ف.م. تاکازوف^۱ (2004)؛ پایان‌نامه ی.ی. باتسویف^۲ با عنوان «املائی مدرن اوستیایی: تجربه پژوهش»، به‌ویژه فصل دوم: نظام نوشتاری و آوایی زبان آسی^۳ امروزی که در آن به موضوعات ترکیب واجی، پیشینه موضوع، ترکیب و شمار واج‌ها در زبان آسی، نوشتار، اصول نوشتاری، درست‌نویسی واژگان اقتباسی پرداخته شده است (2008)؛ مقالات علمی و ت. زاخووا^۴ با عنوان‌های «ویژگی‌های ادراکی واژه‌های زبان ادبی آسی (ایرونی)» (2009) و «درباره تکیه در زبان آسی (متن)» (2010).

در شناسایی واج‌های زبان آسی از پایگاه الکترونیک (O forvo. all the words in the world Pronounced) که در آن ۴۵۶ واژه آسی ثبت آوایی شده است^(۱) و نیز ویرونیکا زاخووا - فوق‌دکتری علوم فیلولوژی، استاد ارشد و همکار بخش فولکلور و ادبیات انستیتو اوستیایی شمالی در پژوهش‌های علوم انسانی و علوم اجتماعی به نام و. ای. آبیاف - مرکز علمی ولادی-قفقاز وابسته به آکادمی علوم روسیه استفاده شده است. در پژوهش حاضر از دو فرهنگ واژگان استفاده شده است که عبارت‌اند از: فرهنگ تاریخی و ریشه‌شناسی زبان آسی در ۴ جلد به قلم وای. آبیاف (1958) و فرهنگ آسی به روسی در پایگاه الکترونیک زبان آسی آنلین، مواد مرجع آموزشی (ایرون - نیخاس).

هدف از پژوهش پیش‌رو، فراهم آوردن بستر آشناسازی زبان‌شناسان ایرانی با نظام آوایی زبان آسی است به شکلی که خواننده بتواند با خوانش درست واژگان زبان آسی از نظر آوایی آشنا شود. نتایج پژوهش‌های مشابه در فدراسیون روسیه و اوستیای شمالی و از جمله پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان آسی که برای حمایت از فرهنگ و زبان گویشوران کم‌شمار در فدراسیون روسیه انجام گرفته است، سرآغازی برای تدوین مواد آموزشی مدارس و دانشگاه‌ها گردیده است. اما علیرغم اینکه زبان آسی جزء زبان‌های زنده دنیا به حساب می‌آید، اما هنوز منبع و مواد درخوری در خصوص زبان آسی به زبان فارسی موجود نیست. از این نظر، نتایج پژوهش حاضر و پژوهش‌های مشابه می‌تواند به ثبت مواد علمی و پژوهش در زبان آسی به زبان فارسی یاری دهد.

1. Ф.М.Таказов / F.M.Takazov

2. Е.Е. Боцоев / E.E. Botcoev

3. оси / osi

4. В. Т. Дзахова / V.T. Dzahova

در گزینش واژگان نمونه برای بخش توصیف آوایی زبان آسی کوشش بر آن بود تا در حد امکان آن قسم واژگانی برگزیده شوند که در نظام معنایی، برابر یا شبیه واژگان فارسی هستند. هدف از چنین گزینشی، پرداختن به بخشی از واژگان مشترک در زبان آسی و فارسی در چارچوب انجام پژوهش پیش‌رو است که البته در تمامی موارد مصداق ندارد. همچنین از آنجاکه نگارندگان اول و دوم این پژوهش ایرانی هستند و به زبان آسی تسلط ندارند، برای جلوگیری از خطاهای ممکن از همان نمونه‌های زبانی بهره گرفته شده‌است که در پژوهش‌های زبانی دانشمندان آسی از آنها نام برده شد.

این پژوهش در دو بخش ارائه می‌شود: در بخش نخست به نظام آوایی حروف سیریلیک در زبان آسی می‌پردازیم که برای همگان - هرکس که با زبان آسی ناآشنا باشد - قابل درک و فهم خواهد بود و در بخش دیگر (بخش پایانی) برخی از موارد بی‌واک‌شدگی، ابدال در نظام واژه‌سازی و جایگاه تکیه را می‌آوریم.

همکاری ویرونیکا زاخووا به عنوان گویشور زبان آسی و نیز پژوهشگر مسلط به نظام آوایی زبان آسی به نگارندگان مقاله در یافتن تفسیرهای درست از نظام آوایی این زبان یاری رسانیده است.

۲- پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر، پژوهشگران خارجی و ایرانی پژوهش‌هایی درباره زبان آسی کرده‌اند اما تاکنون مطالعات جامعی در خصوص آواشناسی گویش ابرونی زبان آسی در ایران نشده‌است. در حالی که تحقیقات زیادی در روسیه و خارج از ایران شده که مبین درک اهمیت بررسی تحلیل قواعد آواشناسی گویش ابرونی زبان آسی است: آغاز پژوهش‌های آواشناسی در زبان آسی مربوط به قرن ۱۹ و آثار آ.م. شگرن، و.ف. میلر و در ادامه تحقیقات وای. آبایف در قرن ۲۰ باز می‌گردد. نوآوری وای. آبایف در پژوهشی در خصوص تکیه در زبان آسی و محل قرارگیری آن در واژه مستقل و در گروه‌واژه بی‌مانند است (Абаев, 1949: 529). مهم‌ترین پژوهش‌های زبان آسی در اوستیا مربوط است به آثار و تحقیقات آ.م. شگرن^۱ (1844)؛ ک.ی. گاگایف^۲ (1952)؛ وای. آبایف (1959)؛ و. ف. میلر^۳ (1962)؛ گ.س. آخ‌ولدیان^۴ (1963)؛ ن. ک. باگایف^۵ (1965, 1982).

1. A. M. Шегрен / A. M. Shegren
2. К. Е. Гагкаев / K. E. Gagkaev
3. В. Ф. Миллер / V. F. Miller
4. Г. Ахвледяни / G. Akhvlediani
5. Н. К. Багаев Н. К. / N. K. Bagaev

پژوهش‌های خارج از مرزهای فدراسیون روسیه در حوزه زبان آسی مربوط می‌شوند به آثار بنونیست^۱ (1959)، توردارسون^۲ (1989, 2009)، هتیچ^۳ (2002, 2010).

ترجمه کتاب «شرح دستور زبان آسی» نوشته و.ای. آبایف^۴ در چارچوب قرارداد تحقیقاتی میان دفتر آموزش ایالات متحده و گروه مطالعات خاور نزدیک دانشگاه میشیگان تحت عنوان قانون آموزش دفاع ملی منتشر شده است که ترکیبی است از دو نسخه اصلی این کتاب به سال‌های ۱۹۵۲ و ۱۹۵۹. در این اثر مترجم کوشیده نمونه‌های موجود هر دو شرح دستور آسی را گرد آورد تا بتواند تصویر کامل‌تری از این زبان منتقل کند (Абаев, 1964). از ملاحظات مترجم در این کار، عدم تطابق آوایی برخی از حروف سیریلیک با توجه به آنچه در زبان‌های روسی و آسی برای نمایش آن حروف به کار می‌رود، عنوان گشته که این احتیاط بسیار بجا و درست است. نگارندگان مقاله حاضر نیز با این دشواری به‌ویژه در دونگارهای همراه با علامت ʔ [نشانه سختی] مواجه بوده‌اند. برای حل این دشواری از حضور ویرونیکا زاخووا بهره گرفته‌ایم تا احتمال خطاهای آوایی با نشانه‌های آوایی بین‌المللی به حداقل رسانده شود.

در ایران به‌صورت خاص و جداگانه در زمینه آواشناسی گویش ابرونی زبان آسی تحقیقات بایسته و گسترده‌ای انجام نشده است. لیکن تحقیقاتی اندک به موضوع پژوهش حاضر تا حدودی نزدیک است: ابوالقاسمی (۱۳۷۰) در مقاله «فرهنگ تاریخی زبان آسی (۱)» به بررسی زبان روسی از دیدگاه تاریخی پرداخته است. وی اعتقاد دارد که لغات و اصطلاحات زیادی از زبان روسی وارد زبان آسی شده و زبان آسی به خطی، که از خط روسی اقتباس شده است، نوشته می‌شود. به عقیده وی از سده نوزدهم میلادی، به زبان آسی بیش از دیگر زبان‌های ایرانی، غیر از فارسی دری، توجه شده است. زبان آسی، فرهنگ تاریخی کاملی دارد که فارسی دری از داشتن چنان فرهنگی محروم است. فرهنگ تاریخی زبان آسی را پروفسور آبایف، که خود آس است، در چهار جلد تألیف کرده است.

توکلی (۱۳۸۹) در تحقیقی با موضوع «درباره زبان آسی (معرفی اجمالی مهم‌ترین زبان رایج در قفقاز» به معرفی زبان آسی می‌پردازد و جایگاه آن را در میان سایر زبان‌های ایرانی بازنمایی می‌کند. وی در این مقاله به زبان‌های ایرانی و ادوار تاریخی سه‌گانه آنها، به دسته زبان‌های ایرانی نو غربی و ایرانی نو شرقی و سپس به زبان آسی که یکی از مهم‌ترین زبان‌های ایرانی نو شرقی و نیز مهم‌ترین زبان رایج در قفقاز است پرداخته است.

1. Benveniste

2. Thordarson

3. Hettich

4. B. И. Абаев / V.I. Abaev

با توجه به آثار ذکر شده و اهمیت تحلیل قواعد آواشناسی گویش ایرونی زبان آسی، نگارندگان مقاله حاضر معتقدند با این کار بستر پژوهش‌های بعدی در زبان آسی به‌عنوان شاخه‌ای از زبان‌های ایرانی در علم زبان‌شناسی را فراهم می‌سازند.

۳- مبانی نظری

۳-۱- معرفی قوم آلان

نظریه ارتباط اوست‌ها به آلان‌ها در میانه قرن ۱۸ و ۱۹ پدیدار گردید. این نظریه را دانشمندان اروپای غربی و پژوهشگران قرن نوزدهم و ربع نخست قرن بیست روسیه تأیید کرده‌اند. مهم‌ترین تأیید بر این نظریه، پژوهش‌های و.ف. میلر است. منشاء این نظریه آن است که اوست‌های ساکن قفقاز مرکزی ادامه نسل سکا‌های باستان هستند که در سده اول پیش از میلاد در قفقاز سکنی گزیدند و به قوم «آلان» شهرت دارند (Гаглойти, 1966: 9-24).

یونانیان، رومیان، بیزانسیان، اعراب و پارسیان، مردمانی را که در منابع گرجی «اُس»^۱ نامیده‌اند، «آلان» نام نهاده‌اند. آلان‌ها در قفقاز شمالی با قبایل محلی مخلوط گشتند و «اوست‌ها» از اینجا پدیدار گشتند.

سه تئوری در مورد منشأ شکل‌گیری اوست‌ها مطرح است: از صحرائشینان؛^۲ از نژاد ژرمن؛^۳ از ایرانیان و سامیان. تئوری منشأ ایرانی اوست‌ها را نخستین بار قفقازشناس برجسته قرن ۱۹، گ.یو. کلاپروت^۲ مطرح کرد. در سال‌های ۱۸۰۷-۱۸۰۸ وی به قفقاز سفر کرد و فرهنگ و شیوه زندگی مردم را مطالعه نمود. بعدها نظریه وی را و.ف. میلر تأیید و دنبال کرد. به نظر او زبان آسی از گویش‌های متکثر پراکنده در بخش شمالی سرزمین باستانی مردم ایران و در بخش استپ آسیای مرکزی است. امروزه این فرضیه توسط قفقازشناس مشهور، گ. آخولدیان^۳ و نیز و.ای. آبایف تأیید شده است. توضیح آنکه اوست‌ها بر خود نام «ایرون»^۴ نهاده‌اند. آخولدیان توضیح می‌دهد که نام «آلان» همپا با نام «اُس» برای اوست‌ها گونه آوایی از aryā [آریا] است و این نیز خود دلیل دیگری برای اثبات نامگذاری «ایرون» است. اما بیش از هر چیز دلیل اثبات ایرانی بودن اوست‌ها، زبان ایشان است، اگرچه زبان آسی طی قرن‌ها تحت تأثیر همسایگی با دیگر قبایل قفقاز بوده (Малиева, 2015: 139-140) و واژگان بسیاری از زبان‌های روسی، گرجی و اقوام قفقاز بدان نفوذ کرده است.

1. осі / osi

2. Г. Ю. Клапрот / G. Ju. Klaprot

3. Г. Ахведиани / G. Akhvlediani

4. Ирон / Iron

زبان آسی متعلق به گروه ایرانی زبان‌های هندواروپایی است که شاخه شرقی زیرگروه آن امروزه به تمامی از میان رفته است. تنها گویشوران زبان‌های ایرانی شرقی در عصر کنونی عبارت‌اند از زبان آسی و یغناپی^۱ که دومی از زبان‌های نادر تاجیکستان به شمار می‌رود. علی‌رغم فرارگیری زبان‌های آسی و یغناپی در یک گروه ژنتیکی زبانی، فهم هر یک از آن دو زبان برای دیگر گویشوران زبان ممکن نیست. زبان آسی، زبان قبایلی از آسیای میانه و جنوب روسیه و همچنین اقوام مشهور در تاریخ باستان؛ سکاها^۲، سرمدها^۳، آلان‌ها^۴ و ... است. این زبان، تداوم ژنتیکی در زبان‌های سکایی، سرمدی و آلان دارد. در آسی، دو گویش اصلی دیگری^۵ و ایرونی^۶ متمایز است (توکلی، ۱۳۸۹: ۱۰۷). گویش دیگری در بخش غربی اوستیای شمالی و در کاباردینو بالکاریا^۷ فراوانی دارد و گویش ایرونی در دیگر قسمت‌هایی از اوستیای شمالی و نیز در اوستیای جنوبی به کار می‌رود. تا سال ۱۹۳۷ گویش دیگری زبان آسی در فدراسیون روسیه زبانی مستقل به شمار می‌آمده و الفبای خاص داشته، لیکن از این سال به بعد، الفبای دیگری عملکردی مخالف با انقلاب شهرت یافت و گویش دیگری مجدداً در زیرشاخه زبان آسی جای گرفت (Диманштейна, 1937: 81-82).

زبان آسی در شمار زبان‌هایی با تاریخچه جوان در نوشتار است. اگر چه آلان‌ها پیش‌تر به گواه نوشته روی مقبره زلنچوک^۸ که در سال ۱۹۸۸ کشف شده و روی آن سال ۹۴۱ عصر حاضر آمده دارای نوشتار بودند، بعدها در قرن هجدهم میلادی اوست‌ها کوشیدند صورت نوشتاری برای گویش آسی تدوین کنند. نخستین کوشش در سروسامان بخشیدن به نظام نوشتاری آسی به تلاش‌های موزدوک^۹ و ماجار گای^{۱۰} باز می‌گردد.

در سال‌های ۱۸۱۹-۱۸۲۵ ایوان گیورگیویچ یالگوزیدزه^{۱۱} کوشید تا بر پایه الفبای گرجی، الفبای زبان آسی را تدوین کند. از نظر وای. آبایف الفبایی که ماجار گای و ایوان گیورگیویچ یالگوزیدزه تنظیم کرده بودند به سبب پاره‌ای مشکلات فائق نگردید. بعدها در سال ۱۸۴۴ م. شگرن^{۱۲} صورت نوشتاری آسی را بر پایه الفبای سیریلیک تدوین کرد که در ادامه و.ف. میلر

1. ягнобский язык / Yaghnobi language

2. Скифы / Scythians

3. Сарматы / Sarmatians

4. Аланы / Alans

5. Дигорский диалект / Digor Ossetian

6. Иронский диалект / Iron Ossetian

7. Кабардино-Балкария / Kabardino-Balkarian Republic

8. Зеленчукская надпись

9. Моздок / Mozdok

10. Маджар Гай / Majar Gay

11. Иван Георгиевич Ялгузидзе / Ivan Georgievich Yalguzidze

12. А.М.Шегрен / A.M.Shegren

آن را تکمیل نمود (Малиева, 2015: 140). سپس در سال‌های ۱۹۲۳-۱۹۳۸ اساس تدوین الفبای آسی بر پایه لاتینه شدن بنا نهاده شد. از سال ۱۹۳۸ در اوستیای شمالی، الفبای سیریلیک و در اوستیای جنوبی، الفبای گرجی برای نوشتار آسی به کار برده می‌شود که متأثر از مسائل سیاسی جای‌گیری اوستیای شمالی و اوستیای جنوبی به ترتیب در فدراسیون روسیه و گرجستان بود.

شمار گویشوران زبان آسی حدود ۷۰۰ هزار نفر است و این تأیید آن است که این زبان، زبانی «مرده» نیست. برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی به این زبان پخش می‌شود، همچنین روزنامه‌راشت‌زیناد^۱ [حقیقت] در شمارگان ۱۵ هزار نسخه روزانه به زبان آسی منتشر می‌شود. پژوهشگران در زبان آسی بر اساس مدل راه اندازی و به کارگیری «بدنه زبان روسی» پایگاه الکترونیک «بدنه زبان آسی»^۲ را راه اندازی کرده‌اند. در این پایگاه، بدنه زبان ادبی آسی نزدیک به ۱۲ میلیون واژه برگرفته از منابع ادبی آسی گردآوری شده‌است. بدنه ملی زبان آسی در سال‌های میان ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ با حمایت از برنامه‌های پژوهش‌های بنیادی ریاست آکادمی علوم روسیه با عنوان «زبان‌شناسی بدنه»^۳ به مدیریت آپ. ویدرین^۴ و از محل گرنت بنیاد پژوهش‌های بنیادی روسیه تدوین و راه‌اندازی شده‌است. در این بدنه، نمونه‌هایی از گویش‌های ایرونی (ادبی) زبان آسی در متون مختلف گردآوری شده‌است. همچنین از آثار نویسندگان معاصر اوستیایی در سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۱۴ چه در نثر و چه در متن بهره گرفته شده‌است از جمله آثار اسماعیلا آیلارووا^۵، شامیلیا جیکایووا^۶، آزاماتا کایتوکووا^۷ و ... در این پایگاه همچنین متن کامل حماسه نارت‌ها آمده‌است (Нарты, 1989).

۳-۲- گویش‌های ایرونی و دیگوری

پیش از ورود به موضوع پژوهش، به تفاوت مرزهای معنایی «گویش»، «لهجه» و «گونه» می‌پردازیم:

گویش گونه‌ای از صورت زبانی است که ابزاری برای معاشرت یک جامعه بزرگ یا کوچک را مهیا می‌کند. گویش همواره بخشی از یک نظام زبانی است که در مقابل گویش‌های دیگر

1. Рæстдзинад / Ræsttdzinad

2. Осетинский национальный корпус / Ossetian National Corpus (<http://corpus.ossetic-studies.org>)

3. Корпусная лингвистика / Corpus linguistics

4. А.П. Выдрин / A.P. Vydrin

5. Измаила Айларова / Izmaila Aylarova

6. Шамиля Джикаева / Shamilya Dzhikaeva

7. Азамата Кайтукова / Azamata Kaitukova

جای می‌گیرد. منشأ پیدایش گویش‌ها کم‌وبیش با جدایی گویشوران آن در گذشته در ارتباط است. با توجه به بود و نبود معاشرت و میزان و مدت آن، گویش‌ها می‌توانند در یکدیگر تلفیق یا از یکدیگر جدا شوند. گویش از واژه یونانی *lektos* در مفهوم گسترده به گونه‌ای از زبان ملی اطلاق می‌شود که کم‌وبیش جامعه محدودی از مردم آن را به کار می‌برند و آن، ویژه یک موقعیت جغرافیایی، شغلی یا جامعه اجتماعی است که در ارتباط زبانی مستقیم و پیوسته با یکدیگر قرار دارند. «گویش» گونه گفتاری زبان مردمانی است در یک سرزمین مشترک با آداب و رسوم و فرهنگ مشترک (Ивыгина, 2013: 5-6).

تفاوت گویش و لهجه در آن است که گویش‌های زبانی صورت‌هایی با تفاوت واژگانی و ساختاری را تشکیل می‌دهند، در حالی که لهجه‌های مختلف عبارت‌اند از صورت‌هایی از خوانش‌های گوناگون در یک زبان. در تمایز این دو اصطلاح از یکدیگر معیارهای زبانی و غیرزبانی چون موقعیت جغرافیایی، سیاست‌های زبانی تأثیرگذارند. افزودنی است که برخی معیارها در این تعریف متغیر هستند. برای نمونه تعریف محدودیت جغرافیایی برای زبان آسی مصداق نمی‌یابد (Камболов, 2007).

در تفاوت سه اصطلاح اصلی «گویش»، «لهجه» و «گونه» گفتنی است که در گویش‌های مختلف با تفاوت‌های آوایی و واجی، واژگانی و دستوری مواجهیم، در حالی که در لهجه، تفاوت تنها در سطح آوایی است و گویشوران از توان کافی زبانی معاشرت با یکدیگر برخوردار هستند. «گونه» نیز بر گویش‌های نزدیک به یکدیگر اطلاق می‌شود (ابوئی مهریزی، مدائنی اول، ولی‌پور، ۱۳۹۹: ۴۷۶-۴۷۵).

از نظر ویژگی‌های ساختار درونی، گویش‌های زبان آسی به دو گروه ابرونی و دیگری تقسیم می‌شوند: گویش ابرونی از گویش‌های زیرگروه قومی^۱ اوستیا به حساب می‌آید. بیشتر مردمان اوستیای شمالی (بیشترین بخش اوستیا) و نیز دره‌های کورتاتین^۲، تاگاور^۳ و آلاگیر^۴ بدان گویش می‌کنند. در گویش ابرونی در اوستیای شمالی شمار واژگان اقتباسی از زبان گرجی و در اوستیای شمالی شمار واژگان اقتباسی از زبان روسی فراوان است.

1. Субэтнос / subethnos
2. Куртагинское ущелье / Kurtat gorge
3. Тагаурское ущелье / Tagauri gorge
4. Алагирское ущелье / Alagir gorge

در گویش‌های ایرون جنوبی گونه‌های جاو^۱، روکس^۲، کسان^۳ و وانل^۴ و در گویش ایرونی شمال چهار گونه آلاگیر^۵، ئواللاگ کوم^۶، کورتاتین^۷ و دوال^۸ متمایز است. در اوستیای جنوبی سه گونه دوال، کسان و روک^۹، گودیس^{۱۰} و وانل به کار می‌روند. از نظر تفاوت آوایی، د.گ. بیکوئیف^{۱۱} انسایشی‌های^{۱۲} [ц] و [дз] در گونه‌های گویش ایرونی را در سه گروه تقسیم می‌کند: ۱) تسوکانیه-دزوکانیه^{۱۳} (در گویش‌های آلاگیر، روک، کسان)؛ ۲) سوانیه-زوکانیه^{۱۴} (گویش‌های کورتاتین و دوال شمال)؛ ۳) شوکانیه-ژوکانیه^{۱۵} (گویش دوال جنوبی و نیز مخلوط ایرونی دیگوری ئواللاگ کوم، وانل و گودیس) (Бекоев, 1985: 138).

جدول انواع گویش‌های ایرونی

نام گویش	дз به صورت گونه‌های زیر خوانده می‌شود:	ц به صورت گونه‌های زیر خوانده می‌شود:
تسوکانیه-دزوکانیه	[dz]	[ts]
سوانیه-زوکانیه	[z]	[s]
شوکانیه-ژوکانیه	[ž]	[ʃ]

برای نمونه واژه цамаән [برای چه؟ / از چه روی؟] به صورت گونه‌های [tsɜmɜn] در گونه تسوکانیه-دزوکانیه؛ به صورت [sɜmɜn] در گونه شوکانیه-ژوکانیه؛ و به صورت [ʃɜmɜn] در گونه شوکانیه-ژوکانیه خوانده می‌شود.

باگایف در زبان آسی تنها دو گویش تسوکانیه و شوکانیه را مشخص می‌نماید، اما همزمان بر وجود گویش میانی تونال^{۱۶} متذکر می‌شود که ویژگی سوکانیه را ندارد (Багаев, 1965: 7). ب.آ.آلبوروف^{۱۷} بر یکی از آثار خود عنوان «گویش اوستیاییان - ایرونیان منطقه مازدوف»

1. Джавский говор / Java dialect
2. Рокский говор / Roki dialect
3. Ксанский говор / Xan dialect
4. Ванельский говор / Vanel dialect
5. Алагирский говор / Alagir dialect
6. Уаллагкомский говор / Wallagkom dialect
7. Куртагинский говор / Kurtatin dialect
8. Двальский говор / Dvalian dialect
9. Рокский говор / Roki dialect
10. Гудиский говор / Goodis dialect
11. Д.Г. Бекоев / D.G. Bekoev
12. Африкат - Affricate
13. цокаюше-дзокающее
14. сокаюше-зокающее
15. шокаюше-жокающее
16. Туальский говор
17. Б.А. Алборов / B.A. Alborov

نهاده‌است (Алборов, 1932)، لیکن وی این گویش را مستقل نمی‌داند. او بر نزدیکی این گویش به گویش‌های آلاگیر، کورتاتین و ئوآلاگ‌کوم اشاره می‌کند. م.ای. عیسی‌ایف^۲ در لهجه ایزونی، گویش‌های ایزونی، ئوئال، جاو و کسان را دسته‌بندی می‌کند (Исаев, 1981: 13). افزودنی است که خوانش معمول معاصر سوکانیه-زوکانیه در طبقه‌بندی د.گ. بیکویف^۳ است، چراکه [dz] dz به گونه [z] و [s] خوانش می‌شود (درباره خوانش انسایشی П در ادامه توضیح داده خواهد شد).

۴- نظام آواشناسی زبان آسی بر پایه الفبای سیریلیک

۴-۱- واکه‌ها

در الفبای آسی، ۷ واکه متمایز است که به دو گروه قوی / بلند و کوتاه تقسیم می‌شوند: واکه‌های قوی عبارت‌اند از: [a] a, [e] e, [i] и, [o] o, [u] y و واکه‌های کوتاه عبارت‌اند از: [æ] æ و [ə] ы (Абаев, 1959: 8; Дзахова, 2010: 134-135).

جدول واکه‌ها در زبان آسی

نوع واکه	پیشین	میانی	پسین
واکه بسته	и		y
واکه نیمه‌باز	e	ы æ	o
واکه باز		a	

واکه‌های قوی / بلند عبارت‌اند از:

- [a] a مانند آوای [a] a در زبان روسی خوانده می‌شود.

- [e] e مانند آوای [e] e در زبان روسی خوانده می‌شود.

نکته: این واکه در آغاز واژه به صورت [je] خوانده می‌شود. برای نمونه: [jeɣaw] егъау [بزرگ].

- [i] и مانند آوای [i] и در زبان روسی خوانده می‌شود.

- [o] o مانند آوای [o] o در زبان روسی خوانده می‌شود.

1. Говор осетин-иронцев Моздокского района

2. М.И. Исаев / M.I. Isaev

3. Д.Г. Бекоев / D.G. Bekoev

y- دارای دو آوای: الف) واکه [u] و ب) همخوان [w] است که اولی در زبان روسی

وجود دارد و دومی چون آوای [w] در زبان انگلیسی خوانده می‌شود:

(۱) حرف y برابر با واکه [u] مانند: [uromən] уромын [عاقل، دانا]؛ [fuzən] судзын [کیف]، [ruvən] рувын [خودکار]؛

(۲) حرف y در مجاورت با یک واکه دیگر، آوای همخوان لبی- لبی را شکل می‌دهد که برابر است با آوای حرف w در انگلیسی (مانند کلمه warrior). این موقعیت آوایی برای حرف y [u] در روسی وجود ندارد. مانند واژگان [faw] say [سیاه] و [warʒ] yарз [مردمان] در آسی.

حرف y در جایگاه‌های قرارگیری زیر برابر با همخوان w در زبان انگلیسی خوانده می‌شود:

الف) آغاز واژه در کنار یک واکه دیگر: [wag] yar (۱) اخلاق، شخصیت؛ (۲) رفتار؛ (۳) نظم؛ (۴) موقعیت، وضعیت؛ [warən] yарын [تقسیم کردن، توزیع کردن]؛

ب) در میانه واژه همراه با یک واکه دیگر: [twag] tyar (۱) اکسید، (۲) ترش؛ [awajən] [گذشتن؛ (۲) پرش کردن، فرار کردن؛ (۳) دور شدن].

پ) در پایان واژه پس از یک واکه دیگر: [faw] say (۱) سیاه؛ (۲) عزاداری؛ [naw] нау [کشتی، ناو].

واکه‌های کوتاه عبارت‌اند از:

واکه æ، واکه‌ای دوگانه^۱ است که تمایز آن با واکه a در آن است که a – آوایی قوی، کشیده و همراه با تکیه است، در حالی که æ کوتاه و در موقعیت بدون تکیه قرار دارد. خوانش این دو واج می‌تواند تفاوت معنایی در نظام واژگانی آسی ایجاد کند. برای نمونه [kad] кад [شرافت، شهرت] و [kæd] кæд [چه زمانی]؛ [far] сар [غم] و [ʒr] сәр [سر]؛ [az] аз [سال] و [æʒ] æз [من].

حرف آسی ы [ə] برابر با واج ы [ای سخت] در زبان روسی نیست. این واج در حقیقت آوایی کوتاه است که در حالت غیرفعال بودن زبان و لب تولید می‌شود. آوانگاری این واج در آسی به کمک نشانه ə نمایش داده می‌شود. مانند: [warən] yарын [تقسیم کردن، توزیع کردن].

از آنجا که برخی واژگان آسی با بیش از یک همخوان آغاز می‌شوند، واکه‌های کوتاه æ [æ] و [ə] ы در نقش واکه مصنوعی^۲ پیش از آنها می‌آیند. مانند: [æxʃartag] æхсартаг [نام یکی از خانواده‌های قوم نارت در حماسه نارت‌ها که پهلوانان نارت از آن برخاستند]؛ ыстын

1. лигатура / Ligature

2. протетический гласный / prosthetic vowel

[aʃtən] [بلند شدن]. اگر واژه با چند همخوان آغاز شود، در آن صورت در آغاز واژه برای خوانش بهتر در زبان محاوره واکه های کوتاه افزوده می‌شوند. نمونه: [znag] знаг در معنای [دشمن] (در زبان ادبی): گونه نخست گفتاری: [æznag] æзнаг؛ گونه دوم گفتاری: [znagə]. واکه‌های کوتاه در آغاز واژه بسیار ضعیف و ناپایدار می‌شوند که موجب چندگانگی صورت‌های نوشتاری آنها می‌شود. مانند:

[vʒrən] вѣрын، [əvʒrən] ывѣрын، [zvʒrən] æвѣрын در معنای [قرار دادن / گذاشتن]. حرف y در میان دو واکه و یا در کنار یک واکه دیگر چون w خوانده می‌شود: [nɔg] ног ← [nɔwɔg] нѡг در معنای [نو].

۲-۴- همخوان‌ها

شمار همخوان‌ها در زبان آسی ۲۹ است.

جدول همخوان‌ها در زبان آسی

رون	خیشوم ی	سایشی		انسدادی						
		واکدار	بی‌واک	انسایشی			ساده			
				گلویی- انسدادی	واکدار	بی‌واک	گلویی- انسدادی	واکدار	بی‌واک	
	[m] м	[v] в	[f] ф				[pʰ] пь	[b] б	[p] п	لی
	[n] н			[cʰ] ць	[z] дз	[s] с	[tʰ] ть	[d] д	[t] т	دندانی
	[l] л [r] р	[ʃ] ш	[ʒ] ж							پیش‌کام
				[čʰ] чь	[ǰ] дж	[č] ч				میان‌کام
							[kʰ] кь	[g] г	[k] к	عقب‌کام
	[x] хь	[χ] х							[q] хь	زبانی

(تنظیم کننده جدول: ویرونیکا زاخووا)

نکته: همخوان‌ها و واکه‌های [ua] я، [uy] ю، [ɨ] ѣ، [fch] щ، [ʃ] ш، [zh] ж، [uo] ъ، [نشانه نرمی] ь و [نشانه سختی] * تنها در واژگان اقتباسی از زبان روسی، در زبان آسی مشاهده می‌شوند.

همخوان‌های زیر دارای آوای برابر با الفبای سیریلیک در زبان روسی هستند:

[k] к	[d] д	[g] г	[v] в	[b] б
[f] ф	[r] р	[n] н	[m] м	[l] л

هنگام افزوده شدن پیشوند [nə-] ны-، دوبرابرشدگی همخوان щ [چون انسایشی [ts] / [c] صورت می‌گیرد، برای نمونه: [nəsszʷən] ныщæуын [آمدن و رسیدن].

* معانی پیشوند [nə-] ны- (الف) ساخت صورت مطلق فعل، نمونه: [kalən] калын [اریختن] ← [nəkkaɫən] ныккалын [اریختن؛ ب] حرکت عمل از بالا به پایین نسبت به گوینده، برای نمونه: [gəpp kəpən] гæпп кæнын [پرییدن] ← [nəgəpp kəpən] [پایین پرییدن].

از آنجا که برای شماری از واج‌هایی که در زبان آسی برابر آوایی در الفبای سیریلیک وجود ندارد، راهکاری برای دلالت بر این آواها در الفبای آسی بر پایه الفبای سیریلیک اندیشیده شده است که مربوط می‌شود به استفاده از نشانه ь [علامت سختی]. در خصوص این نشانه باید توجه داشت که:

الف) علامت سختی در زبان آسی به‌طور ویژه در واژگان اقتباسی از زبان روسی مشاهده می‌شود: объектив (لنز دوربین)، субъект (فاعل).

ب) علامت سختی در ترکیب با برخی از الفبای سیریلیک بی‌آنکه بر سخت‌شدگی آن حروف دلالت داشته باشد، واجی جدید در نظام آوایی آسی را شکل می‌دهد. این واج‌ها متشکل‌اند از دونگاره‌های^۱ زیر: гъ برای نمایش صدای [h]، къ برای نمایش صدای [kʰ]، пъ برای نمایش صدای [pʰ]، тъ برای نمایش صدای [tʰ]، хъ برای نمایش صدای [q]، щъ برای نمایش صدای [ʧʰ]، чъ برای نمایش صدای [hç] (شفقی، ۱۳۹۹: ۱۷۴). دونگاره‌های къ [kʰ]، пъ [pʰ]، тъ [tʰ]، щъ [ʧʰ]، чъ [ʧʰ] همخوان‌های چاکنایی (پرانثی)^۲ را می‌سازند. [ɣ] гъ همخوان زبانی لرزشی واکدار^۳ است؛ хъ [q] همخوان زبانی انسدادی بی‌واک^۴ است. همخوان‌های گلویی-انسدادی^۵ пъ [pʰ]، тъ [tʰ]، къ [kʰ]، щъ [ʧʰ]، чъ [hç] در زبان روسی وجود ندارند. این همخوان‌ها در بسیاری از زبان‌های قفقاز تولید می‌شوند. در تولید این همخوان‌ها، گلو برای لحظه‌ای بسته می‌شود و انفجار از محل هوای ذخیره شده در قسمت بالای گلو صورت می‌پذیرد.

1. диграф / digraph

2. глоттализованные (абруптивные) согласные / glottalized (abruptive) consonants

3. Увулярный щелевой звонкий согласный / Uvular slit voiced consonant

4. Увулярный смычный согласный / uvular voiceless occlusive consonant

5. Смычно-гортанный согласный

واج [ɣ] гъ در آغاز واژگان آسی نمی‌آید. تنها برخی اصوات با این واج آغاز می‌شوند: гъа! [ɣa:] [ها!]; гъәй! [ɣzi:] [هی!]; гъәйтт! [ɣzjt:] [هوم!]. نمونه برای این حرف در میان کلمه: [zɣdau] æгъдау [قانون، رسم، سنت].

دو واج [kʔ] къ و [q] хъ در نظام واژگانی زبان‌های قفقاز بسامد بالایی دارند. به نمونه‌هایی از واژگان آسی با حروف [x] х و [q] хъ توجه کنید: [qɪf] хъус [گوش، گوش کن!]; [xɪf] хус [خشک!]; [xox] хох [کوه!]; [xɜrɪn] хәрын [خوردن!]; [xordta] хордта [خورد!]; [xɜr] хәр [خور / بخور].

برای ادای حرف [kʔ] къ از اندام تولید صدای k استفاده می‌شود، با این تفاوت که ادای این واج با توقف ناگهانی همراه است و آن به گونه پرتابی است.

۴-۲-۱- بی‌واک‌شدگی

پدیده بی‌واک‌شدگی حروف واکنار در پایان واژه (همانند زبان روسی) در زبان آسی مصداق ندارد. برای نمونه در واژه [uarʒ] уарз [دوست بدار]، آوای [ʒ] به [f] بی‌واک نمی‌شود. در زبان آسی بی‌واک‌شدگی برخی همخوان‌ها پیش از همخوان بی‌واک مشاهده می‌شود، برای نمونه:

[ʒ] ← [f]: [warʒɪn] уарзын (دوست داشتن) ← [warʒt] уарзт (عشق)؛
[qazɪn] хъазын (بازی کردن) ← [qafɪ] хъазт (بازی)؛
[v] ← [f]: [ɪqivɪn] æлхъивын (فشار دادن) ← [ɪqɪfta] æлхъывта (فشار داد)؛
[ɣ] ← [ʒ]: [zɜvɪn] зәгъын (گفتن) ← [zaxta] загъта (گفت).

در زبان آسی صداهای [k] к و [g] г پیش از واکه‌های [ə]، [i] و [e] به ترتیب به گونه [dʒ] дж و [ch] ч تغییر می‌یابند. البته این قانون آوایی گویش دیگوری را دربر نمی‌گیرد. برای نمونه: [ɪzɪ] ләг [انسان]، [ɪzdʒə] ләджы [از انسان / حالت صرفی اضافی]، [kark] карк [مرغ]، [karčə] карчы [از مرغ / حالت صرفی اضافی].

۴-۲-۲- ابدال همخوان‌ها

ابدال حروف پدیده‌ای است که می‌تواند اقسام مختلف کلام منجمله ساخت شمار جمع از مفرد، بن زمان حال و گذشته فعل و ... را در بر گیرد که در چارچوب این پژوهش نمی‌گنجد و در جای دیگری بدان خواهیم پرداخت. لیکن در اینجا اشاره‌ای به برخی موارد ابدال در زبان آسی خواهیم کرد:

واکه‌های قوی *и* و *у* در بن زمان حال و گذشته فعل با واکه کوتاه *ы* جایگزین می‌شوند.
 [rizən] ریزین ← [rəzti] ریزتی؛ [sudzən] سوزاندن ← [səxt] سوخت.

واج *и* [i] در آغاز فعل و پیش از پیشوندهای فعلی که به حرف *a* ختم می‌شوند، به واج *й* [j] کوتاه تغییر می‌یابد. مانند: [baiʃən] байсын [بردن، آوردن، رساندن] ← [baɪʃən] [گرفتن / برداشتن]؛ [raivaʒən] райвазын [به سمت خود کشیدن] ← [raivaʒən] райвазын [به سمت کشیدن].

ادغام ترکیب *ый* [əj] به *и* [i]. مانند: [bədɪrag] быдираг [استپ] از [bədɪrag] быдыйраг [bədəɟrag] و آن از [bədəɟ] быдыр [استپ]؛ [xəɾɪnag] хэриная [خوراک] از [xəɾən] хэрын [خوردن].

از ویژگی‌های آواشناسی زبان آسی «تشدید»^۱ همخوان‌هاست که در موارد زیر مشاهده می‌شود: الف) دوبرابری همخوان پایانی بن پیش از پسوندهای *ag* - [ag] و *on* - [on]. مانند [fəɾʃ] фарс [سمت / سو] ← [fəɾʃʃag] фәрссая [بیگانه، خارجی، غیرمربوط]؛ [xəɟd] хъәд [جنگل] ← [qəɟttag fəddag] хәддаг [جنگلی]. ب) دوبرابری پایانه صرفی واژه. این پدیده نادر است. مانند: [təx] тых [نیرو / توان] ← [təxχəɟ] тыххәй [به‌زور]؛ [taʃ] тас [ترس / واهمه] ← [təʃʃəɟ] тәссәй [از ترس / از سر ترس]. پ) دوبرابری همخوان آغازین ریشه پس از پیشوند *-ны* [nɪ] [کالین] ← [kalən] калын [ریختن]؛ [nəwwadʒən] ныуадзын ← [nəkələn] нәкәлән [ترک کردن]؛ [n] و واکه‌های *и* [i] و *у* [u]. این درحالی است که یکی از همخوان‌های پیش از واکه در ساخت شمار جمع ضعیف شود: [zmbal] әмбал [رفیق] ← [zmbəɟtət] әмбәлтә [رفقا / دوستان]؛ [kom] ком [تنگه] ← [kəmtət] кәмттә [تنگه‌ها]؛ [χaj] хай [جزء] ← [χəɟtət] хәйтә. (Бочоев, 2008: 30-31) [xəɟtət]

نشانه شمار جمع در زبان آسی با دوبرابری حروف همراه است و این مربوط به واژگانی می‌شود که به یکی از همخوان‌های [l] [l], [r] [r], [m] [m], [n] [n], [j] [j], [w] [w] پایان می‌یابند و این درحالی است که واکه در شمار جمع ضعیف می‌شود. برای نمونه: [zmbal] әмбал [رفیق / دوست] ← [zmbəɟtət] әмбәлтә [رفقا / دوستان]. چنانچه در شمار مفرد واژه

1. Геминация / germination

به همخوان [l] پایان گیرد، در شمار جمع واکه a ضعیف می‌شود بدان معنا که به گونهٔ æ تغییر می‌یابد. از این روی همخوان پسوند شمار جمع دوبرابر می‌شود: -ттæ.

۳-۴- تکیه در زبان آسی

براساس نتیجه‌گیری ویرونیکا زاخووا بر پایهٔ پژوهش‌های علمی وای. آبیاف، م.ای. عیسیاف و ن.ک. باگایف در حوزهٔ تکیهٔ زبان آسی، قواعد زیر برای تکیه در زبان آسی مشخص است:

(۱) محل تکیه در آسی تنها هجای نخست و یا دوم واژه است و تنها در صورتی تکیه بر روی

هجای دوم به بعد قرار می‌گیرد که واژه از موارد اقتباسی از زبان روسی به شمار آید:

مانند иллюстрация [تصویر] که تکیه در آن بر روی هجای سوم قرار می‌گیرد؛

иммунитет [ایمنی] که تکیه بر روی هجای چهارم جای می‌گیرد؛

(۲) اگر واکهٔ قوی در هجای نخست قرار داشته باشد و واکهٔ کوتاه در هجای دوم، در این

صورت تکیه بر روی هجای نخست قرار می‌گیرد (در این مورد استثناءهای کم‌شماری

وجود دارد). مانند: сабыр [آرام] - تکیه بر روی هجای نخست و واکهٔ قوی قرار دارد؛

واکهٔ هجای دوم ضعیف است.

(۳) چنانچه واکهٔ کوتاه در هجای نخست و واکهٔ قوی در هجای دوم قرار داشته باشد، تکیه بر

هجای دوم قرار می‌گیرد. مانند: кæрдó [گلایی] - واکهٔ æ هجای ضعیف را می‌سازد و

واکهٔ o هجای قوی را می‌سازد و تکیه بر روی آن قرار می‌گیرد؛

(۴) اگر در هر دو هجای نخست واکهٔ قوی قرار داشته باشد، در آن صورت تکیه اغلب روی

هجای اول جای می‌گیرد (در این مورد استثناءهای کم‌شماری وجود دارد). مانند: сабат

[شنبه] - هر دو واکه قوی و تکیه بر روی a دوم قرار می‌گیرد؛

(۵) چنانچه هر دو هجای نخست دارای واکهٔ کوتاه باشد، عموماً تکیه بر روی هجای دوم قرار

می‌گیرد (در این مورد استثناءهای کم‌شماری وجود دارد). مانند: сæрæн [پرانرژی] که در

آن هر دو واکه ضعیف و تکیه بر روی واکهٔ دوم قرار می‌گیرد (Дзахова, 2010: 10-11).

۵- نتیجه‌گیری

در این پژوهش کوشش شد به مبانی ورود به تحقیق در زبان آسی و به‌صورت خاص در حوزهٔ

گویش ابرونی - یعنی نظام آواشناسی زبان آسی و الفبای آسی - پرداخته شود. آشنایی با

نظام آواشناسی و الفبای سیریلیک که برای نگارش زبان آسی به کار می‌رود، فراگیری الفبای

هر زبان، آغازی بر پژوهش در آن زبان است. به منظور آسان ساختن خوانش واژگان برای زبان‌شناسان ایرانی از الفبای آوانگاری بین‌المللی International Phonetic Alphabet (IPA) به همراه معانی به زبان فارسی بهره گرفته‌ایم. در این پژوهش ویژگی‌های آواشناختی زیر در گویش ابرونی زبان آسی مشخص گردید:

واکه‌ها به دو گروه اصلی بلند و دارای تکیه و یا کوتاه تقسیم می‌شوند. وجه تمایز آوایی واکه æ با واکه a در آن است که دومی کشیده و بلند است و اولی کوتاه و در موقعیت بدون تکیه.

حرف [ə] ы در الفبای آسی متمایز از آوایی است که در زبان روسی دارد، این حرف واکه‌ای کوتاه است که در حالت غیرفعال بودن زبان و لب تولید می‌شود.

حرف y شامل دو واج واکه [u] و همخوان [w] می‌شود. این حرف در مجاورت واکه‌ای دیگر به صورت همخوان درمی‌آید.

حروف c [ʃ] و z [ʒ] خوانشی متفاوت از الفبای سیریلیک دارند. عموماً این حروف وجه تمایزی هستند در گویش‌های مختلف آسی.

انسایشی [z] дж در الفبای سیریلیک وجود ندارد. این حرف شبیه واج z در واژگان انگلیسی ادا می‌شود.

همخوان dz بر واج [z] دلالت دارد.

- [tse] ц در آسی در همه موارد انسایشی واقع نمی‌شود: آن می‌تواند برابر با واج‌های [c] و [s] خوانده می‌شود.

- نقش علامت ь در الفبای سیریلیک در آسی متفاوت و متمایز است: این حرف در نقشی که در زبان روسی واقع می‌شود تنها در آن دست از واژگان مشاهده می‌شود که از زبان روسی اقتباس شده‌اند و دیگر آنکه در ترکیب با برخی حروف، واجی جدید در نظام آوایی آسی را نشان می‌دهد و آنها عبارت‌اند از دونگاره‌های زیر: гъ [h], къ [kʰ], пъ [pʰ], тъ [tʰ], хъ [x], цъ [çʰ], чъ [hç].

پی‌نوشت

1. O forvo. all the words in the world. pronounced. дата обращения: 12 августа 2021. <https://ru.forvo.com/languages-pronunciations/os/>
2. Национальный корпус русского языка / National corpus of the Russian language (<https://ruscorpora.ru/>)

«بدنه ملی زبان روسی» با بالغ بر ۹۰۰ میلیون واژه بر مبنای گردآوری متون روسی، یک پایگاه ادبی معتبر است با فراوانی نمونه‌های زبانی با توجه به موتور جستجوگر و دستور واژگان کلیدی. وجود این «بدنه زبانی»، گنجینه‌ای است از نمونه‌های ادبی که به کمک موتور جستجوگر به آسانی استخراج می‌شود و گام سنگین زمان‌بر در پژوهش‌های به‌ویژه از نوع یافتن نمونه‌های زبانی در ادبیات، روزنامه‌ها، سخنرانی‌ها و ... را ساده می‌نماید و از این جهت در نگارش در پژوهش‌های علمی، و مقالات و پایان‌نامه‌ها بسیار کاربردی است.

منابع

- ابوالقاسمی، م. ۱۳۷۰. «فرهنگ تاریخی زبان آسی (۱)». *فصلنامه آینده*، (۱ تا ۴): ۷۸-۸۲.
- ابوئی مهریزی، م؛ مدائینی اول، ع و ولی‌پور علیرضا. ۱۳۹۹. «بررسی تطابق اصطلاحات زبان، گویش و لهجه در زبان‌های فارسی و روسی و نمونه‌هایی از نزدیکی زبان روسی با گویش‌ها و لهجه‌ای فارسی»، *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*، ۱۰(۳): ۴۷۰-۴۸۰.
- توکلی، ن. ۱۳۸۹. «درباره زبان آسی. معرفی اجمالی مهم‌ترین زبان رایج در قفقاز»، *فصلنامه تحقیقاتی مطالعاتی آران*، ۸ (۲۳): ۱۰۲-۱۱۴.
- شفقی، م. ۱۳۹۹. «مواجهه مترجمان در انتقال واقعیت‌ها در ترجمه به روسی «حماسه پهلوانان اوستیا: نارت‌ها» (براساس ترجمه آ.آ. دزانتیف، ت.آ. هامیتسایوا)، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۸ (۸۴): ۱۶۷-۱۸۶.
- Abaev V.I. 1952. "A Grammatical Sketch of Ossetic". Edited by Herbert H. Paper, translated by Steven P. Bloomington: Indiana University.
- Benveniste E. 1959. "Études sur la langue ossète". Paris: Société Linguistique de Paris, Collection Linguistique 6, C. Klincksieck.
- Hettich B. 2002. *Ossetian: Revisiting Inflectional Morphology*. A Thesis submitted to the Graduate Faculty of the University of North Dakota in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts. Grand Forks, North Dakota, <http://www.und.edu/dept/linguistics/theses/2002Hetiich.htm>.
- Hettich B. 2010. "Ossetian". *Languages of the World / Materials*. 475: Lincom.
- O forvo. 2021. "All the words in the world. pronounced. дата обращения: 12 августа 2021. <https://ru.forvo.com/languages-pronunciations/os/>
- Thordarson F. 2009. "Ossetic grammatical studies". (Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse, Bd. 788, Veröffentlichungen zur Iranistik. Nr. 48). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Thordarson F. 1989. "Ossetic". In R. Schmitt (ed.). *Compendium Linguarum Iranicarum*. Wiesbaden: Reichert: 456-479.
- Абаев В. И. 1958. Историко-этимологический словарь осетинского языка. М.-Л., Т. 1.
- Абаев В. И. 1959. Грамматический очерк осетинского языка. Орджоникидзе: Северо-Осетинское книжное издательство.

- Абаев В. И. 1985. Историко-этимологический словарь осетинского языка. Издательство Академии Наук СССР. Москва-Ленинград.
- Абаев В.И. 1949. Осетинский язык и фольклор. Т. 1. М. - Л.
- Алборов Б.А. 1932. Говор осетин-иронцев Моздокского района, Известия 2-го Северо-Кавказского педагогического института имени Гадиева. - Том IX.- С. 273-306.
- Ахвледиани Г. С. 1963. Превербный тмезис в осетинском языке // Краткие сообщения института народов Азии. 67. Иранская филология. М.: Издательство восточной литературы.
- Багаев Н. К. 1965. Современный осетинский язык. Часть I (фонетика и морфология). Орджоникидзе: Северо-Осетинское книжное издательство.
- Багаев Н. К. 1982. Современный осетинский язык. Часть II (синтаксис). Орджоникидзе: ИР.
- Бекоев Д.Г. 1985. Иронский диалект осетинского языка. – Цхинвали: Ирыстон, 386 с.
- Боцоев Е. Е. 2008. Современная осетинская орфография : опыт исследования : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.02 / Боцоев Евгений Евдокимович; [Место защиты: Ин-т яз., лит. и искусства им. Г. Цадасы].- Владикавказ, 152 с.: ил. РГБ ОД, 61 08-10/836
- Выдрин А. П. 2014. Глагол в осетинском языке // Востоковедение. Историко-филологические исследования. Межвузовский сборник статей. Вып. 30 (заключительный). Памяти акад. М. Н. Боголюбова. Санкт-Петербург, с. 25–80.
- Выдрин А. П., Грамматические средства выражения повеления в осетинском языке. Название издательства, Год издания
- Гагкаев К. Е. 1952. Очерки грамматики осетинского языка. Дзауджикау: Севосгиз.
- Гаглоев Ю.С. 2014. Некоторые проблемы этногенеза и этнической истории осетин. Материалы международной научной конференции «Этногенез и этническая история осетин»: Сборник статей, Цхинвал: типография ЮОГУ, 78 с., С.: 3-18
- Гаглойти Ю.С. 1966. Аланы и вопросы этногенеза осетин. Тб., 1966.
- Дзахова В. Т. 2009. Перцептивные характеристики гласных фонем осетинского (иронского) литературного языка /Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С.Пушкина. Научный журнал. №2 (26). Серия филология. – СПб. – С. 134-140.
- Дзахова В. Т. 2010. Об осетинском ударении [Текст] /В.Т. Дзахова // Вестник РГГУ. Серия «Языкознание / Московский лингвистический журнал». № 9 (52) / 12. – 0,8 п.л.
- Диманштейна С. М. 1937. журнал Революция и национальность, СССР.
- Ивыгина А.А. 2013. Русская диалектология: Краткий конспект лекций / А.А. Ивыгина; Каз.федер.ун-т. – Казань, – 36 с.

- Ирон-Ныхас. 2021. Осетинский язык он-лайн: учебные и справочные материалы. <https://ironau.ru/vortaro.php?q=%F3%E0%E3>. Дата обращения: 16 августа 2021 г.
- Исаев М.И. 1981. Территориально-функциональная характеристика осетинского литературного языка // Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института, вып. XXVI.
- Камболов Т.Т. 2021. К вопросу о говорах диалектах осетинского языка. Журнал Дарьял, 2002-1, http://www.darial-online.ru/2002_1/kambol.shtml, дата обращения: 17 августа 2021 г.
- Камболов Т.Т. 2007. Языковая ситуация и языковая политика в Северной Осетии: история, современность, перспективы: Монография / Под редакцией доктора филологических наук М.И. Исаева; Северо-Осетинский государственный университет. Владикавказ: Издательство СОГУ, 290 с. ISBN 5-8336-0287-4
- Малиева З. Н. 2015. К вопросу об истории изучения осетинского языка. Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 1 (43), часть 2. С. 139-141
- Миллер Вс.Ф. 1962. Язык осетин. М.-Л.: Издательство академии наук СССР, 1962.
- Нарты. 1989. Осетинский героический эпос в трех книгах. Книга 2. М.: Главная редакция восточной литературы «Наука», 492 с. (эпос народов СССР)
- Таказов Ф.М. 2004. Самоучитель осетинского языка. Иронский диалект. Северо-осетинский институт гуманитарных и социальных исследований. Локальная Электронная Владикавказ: изд-во Мон, 2004. версия. <https://ironau.ru/takazov/>. Дата обращения: 11 августа 2021.
- Шёгрэн А. М. 1844. Осетинская грамматика, с кратким словарем осетинско-русским и российско-осетинским. СПб., (репринтное изд. 2010).
- Эдельман Д. И. 1990. Сравнительная грамматика восточноиранских языков. Морфология. Элементы синтаксиса. М.

روش استناد به این مقاله:

نبنانی، ش؛ شفق، م؛ ویرونیکا تامبیونا، ز. ۱۴۰۰. «موادی در آواشناسی گویش ابرونی زبان آسی از گویش‌های شاخه شرقی زبان‌های ایرانی (مطالعه موردی بر پایه منابع روسی)»، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۲(۱۲): ۳۰۹-۳۰۹. DOI:10.22124/plid.2021.20655.1561

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

